

A photograph showing two children playing with wooden puzzles on a wooden table. One child is placing a piece into a puzzle of a tiger, while another child is working on a puzzle of a toucan. Several puzzle pieces are scattered on the table. The brand name 'DJECO' is visible on the puzzle frame.

Læringsmiljøer i danske familier og deres betydning for børns udvikling

Videnshæfte

VIVE

Indledning

Dette videnshæfte samler resultaterne fra forskningsprojektet 'Læringsmiljøer i danske familier og deres betydning for børns udvikling'. Formålet med projektet er at levere viden om læringsmiljøer i danske småbørnsfamilier og sammenhængen mellem læringsmiljøer og børns faglige og sociale udvikling. Denne viden kan give praktikere en bedre forståelse af familiers handlerum og bevæggrunde, og hvorfor nogle familier oplever flere barrierer end andre.

I alt tre rapporter er blevet til på baggrund af forskningsprojektet. [Den første rapport fra 2019](#) identificerer forskellige typer af læringsmiljøer i danske familier.

[Den anden rapport fra 2023](#) undersøger forskellige aspekter af småbørnsfamiliers læringsmiljøer, og hvilken sammenhæng de har med børnenes kompetencer.

[Den tredje og sidste rapport fra 2024](#) følger op på småbørnsfamilierne og undersøger udviklingen i læringsmiljøer og kompetencer over en periode på to år.

Hæftet præsenterer de overordnede resultater fra alle tre rapporter.

Det samlede forskningsprojekt er finansieret med 6,4 millioner kroner fra Den A.P. Møllerske Støttefond.

Fotograf: Ricky John Molloy /VIVE

Læringsmiljøet er centralt for børns udvikling

Forskningen viser, at en families økonomiske og sociale ressourcer, såsom uddannelse, tid og økonomi, har stor betydning for børns udvikling og livschancer. Det, vi kalder læringsmiljøet i familien, er derfor en central faktor for, hvilke muligheder børn har senere i livet.

Vi benytter en bred forståelse af begrebet 'læringsmiljø' for at signalere, at læring ikke kun foregår i hjemmet, og at et læringsmiljø omfatter mere end blot snævert læringsrettede aktiviteter som eksempelvis læsning samt bogstavlege og tallege. I projektet definerer vi læringsmiljø således, at det indbefatter alle sociale og kulturelle aktiviteter og ressourcer i en familie, som stimulerer og understøtter barnets tilegnelse af viden, kognitive kompetencer (for eksempel færdigheder og evner) og ikke-kognitive kompetencer (for eksempel følelsesmæssig modenhed, empati og motivation).

Formålet med projektet har været at kortlægge, hvilke typer læringsmiljøer der findes i danske småbørnsfamilier, og hvordan læringsmiljøet hænger sammen med børnenes faglige og sociale udvikling.

Projektet giver et nyt vidensgrundlag om læringsmiljøer i danske småbørnsfamilier – og sociale forskelle i disse miljøer – som hidtil har manglet i en skandinavisk kontekst. Den eksisterende forskning fokuserer primært på den angelsaksiske kontekst, især USA og England.

Vi ved, at viden om læringsmiljøer i andre kontekster ikke automatisk kan overføres til en dansk kontekst, da de mest resourcesvage familier i Danmark er bedre stillet end tilsvarende familier i USA og England. Projektet bidrager med et dansk vidensgrundlag, som kan kvalificere arbejdet med at reducere social ulighed og give alle danske børn lige muligheder.

> Om projektet

Forskningsprojektet bygger på både kvalitativt og kvantitativt datamateriale.

Den første rapport identificerer forskellige typer læringsmiljøer i danske småbørnsfamilier på baggrund af en kvalitativ undersøgelse med 44 familier med børn i alderen 3 til 6 år. Undersøgelsen brugte en app designet til formålet og interviews til at indhente viden om familiernes læringsmiljøer.

Den anden rapport og **den tredje rapport** baserer sig på to spørgeskemaundersøgelser foretaget af Epinion for VIVE i hhv. 2021 blandt 1.700 familier med børn i alderen 2 til 7 år og igen i 2023 blandt familierne, hvor børnene nu var i alderen 4 til 9 år.

Fire overordnede læringsmiljøer

Vi har identificeret fire læringsmiljøer blandt danske småbørnsfamilier. Vi har valgt at kalde de fire læringsmiljøer: det aktive læringsmiljø, det inaktive læringsmiljø, det analoge læringsmiljø og det digitale læringsmiljø.

De tydeligste forskelle finder vi mellem to af miljøerne, nemlig det aktive miljø, som er præget af mange aktiviteter i familien og en velstruktureret hverdag, og det inaktive miljø, som er præget af færre aktiviteter og en mindre struktureret hverdag. Når vi kalder et læringsmiljø for "inaktivt",

skal dette forstås relativt til det generelt høje aktivitetsniveau i danske småbørnsfamilier. Vores analyser viser, at det aktive læringsmiljø har en overvægt af familier, hvor forældrene har en videregående uddannelse, mens det inaktive har en overvægt af familier, hvor forældrene ikke har en videregående uddannelse.

De sidste to miljøer – det analoge og det digitale læringsmiljø – er ikke så karakteristiske som de to første miljøer, men har dog alligevel nogle særlige kendetegn.

Det digitale læringsmiljø

- Færre kulturelle aktiviteter
- Højt digitalt medieforbrug
- Overvægt af familier uden videregående uddannelser

Det aktive læringsmiljø

- Mange og varierede aktiviteter
- Høj grad af struktur
- Overvægt af familier med videregående uddannelser

Det analoge læringsmiljø

- Mange kulturelle aktiviteter
- Fravær af digitale medier
- Overvægt af familier med lang videregående uddannelse

Det inaktive læringsmiljø

- Færre aktiviteter
- Lavere grad af struktur
- Overvægt af familier uden videregående uddannelser

Det aktive og det inaktive læringsmiljø

Det aktive læringsmiljø er karakteriseret ved, at familiens aktivitetsniveau ligger over gennemsnittet på tværs af mange typer aktiviteter, for eksempel kreative, sociale, kulturelle og læringsrettede. Samtidig ser vi, at familier i dette læringsmiljø har en klarere struktur i hverdagen end gennemsnittet, for eksempel i forhold til børnenes sengetider, skærmpolitik og forældrenes enighed om børneopdragelse.

" Der sker jo måske lidt for meget, men der sker en del altså: Mandag er hun til gymnastik og tirsdag til violin, og onsdag er det med mor-mor. Der spiser de nok noget kage et eller andet sted, har jeg fornemmelsen af, og torsdag: der bliver hun hentet af farmor, og det tror jeg er ret tidligt.

(mor, aktivt læringsmiljø)

" Lige for tiden er jeg holdt op med at gøre ting, som koster penge. Nu er det mere sådan noget med at cykle ud til stranden og få en is der og så cykle tilbage. Før i tiden var vi til alt muligt: Zoologisk Have, Tivoli og børneteater, legeaftaler (...).

(mor, inaktivt læringsmiljø)

Det inaktive læringsmiljø er karakteriseret ved, at familiens aktivitetsniveau er lavere end gennemsnittet på tværs af alle typer aktiviteter – både i og uden for hjemmet. Familier i dette læringsmiljø laver færre kreative aktiviteter end gennemsnittet, for eksempel synger og tegner, laver færre læringsrettede aktiviteter, eksempelvis tal- og bogstavlege, og laver færre kulturelle aktiviteter, for eksempel ture i teatret, på museum eller på biblioteket. Hverdagen er også anderledes. Eksempelvis bruger børnene i det inaktive læringsmiljø mere tid på digitale medier som telefoner og tablets, de sover mindre end børn i andre læringsmiljøer, og de får læst mindre højt.

Det analoge og det digitale læringsmiljø

Det analoge læringsmiljø er kendetegnet ved at være "analogt" orienteret, både i forhold til familiens fælles aktiviteter (kulturelle og læringsrettede) og ved et fravær af skærme og digitalt medieforbrug i hverdagen. Familier i dette læringsmiljø er mere tilbøjelige end gennemsnittet til at lave kulturelle aktiviteter, for eksempel ture på museum eller biblioteket. Forældrene læser også oftere højt for deres børn, men laver færre læringsrettede aktiviteter, for eksempel lege, som træner børns kendskab til tal, bogstaver, ord og størrelser. Forældre med en lang videregående uddannelse har i sammenligning med de øvrige tre læringsmiljøer den største sandsynlighed for at tilhøre dette miljø.

" Når vi læser højt, er hun meget interesseret, og vi stopper, hver gang hun spørger om et eller andet, så uddyber vi det og snakker om det, og så kan hun godt vende tilbage dagen efter og sådan lige snakke noget mere om det. Og vi snakker om ord, hun ikke kender, og hvordan man bruger dem.

(mor, analogt læringsmiljø)

" I weekenderne laver vi så lidt som muligt. Ej, jamen vi er hjemme, og så besøger vi faster, de har nogle unger, der leger, og farmor og farfar. Ellers er vi bare her og leger (...).

(far, digitalt læringsmiljø)

Det digitale læringsmiljø er kendetegnet ved, at familien har et højt digitalt medieforbrug og færre kulturelle aktiviteter end gennemsnittet. Forældrene læser sjældnere højt for deres børn end gennemsnittet, men laver flere læringsrettede aktiviteter. Forældre med grundskole eller erhvervsuddannelse som højeste uddannelse har i sammenligning med de tre øvrige læringsmiljøer den største sandsynlighed for at tilhøre dette miljø.

Danske familier er generelt aktive

Ud over at identificere forskellige typer læringsmiljøer i danske småbørnsfamilier analyserer projektet sammenhængen mellem læringsmiljøer og børns faglige og sociale udvikling. Vores analyser viser, at børn, hvis familie tilhører enten det aktive eller det analoge læringsmiljø, har en bedre social udvikling end børn, hvis familie tilhører det inaktive læringsmiljø. Vi måler barnets sociale udvikling gennem 'The Strengths and Difficulties Questionnaire' (SDQ), som er et internationalt valideret mål for omfanget af socio-emotionelle udfordringer. Børn i det digitale læringsmiljø har en svagere faglig udvikling end børn fra det inaktive læringsmiljø, målt ved flere udfordringer med talesprog.

Det er vigtigt at understrege, at projektet beskriver statistiske sammenhænge mellem læringsmiljøer og børns faglige og sociale udvikling, og at vi derfor ikke kan udtale os om årsagssammenhænge, altså om, hvorvidt læringsmiljøer påvirker børns udvikling. Vi finder for eksempel, at

forældre i det digitale læringsmiljø har et særligt fokus på læringsrettede aktiviteter, og at børnene i dette miljø har større udfordringer med talesproget end børn i andre læringsmiljøer.

Vi kan dog ikke sige, hvorvidt det særlige fokus på læringsrettede aktiviteter i dette læringsmiljø påvirker børnenes talesprog, eller om børnenes udfordringer er årsagen til, at forældre fokuserer på læringsrettede aktiviteter.

Det er også vigtigt at understrege, at vi ikke finder stærke statistiske sammenhænge mellem læringsmiljøer og børnenes faglige og sociale udvikling. Dette afspejler sandsynligvis, at forskelle i familiers økonomiske og sociale ressourcer og i deres læringsmiljøer er mindre i Danmark end i andre lande, hvor uligheden er større. Med andre ord leder den relativt lave grad af økonomisk og social ulighed i Danmark til en relativt svag sammenhæng mellem læringsmiljøer og børns faglige og sociale udvikling.

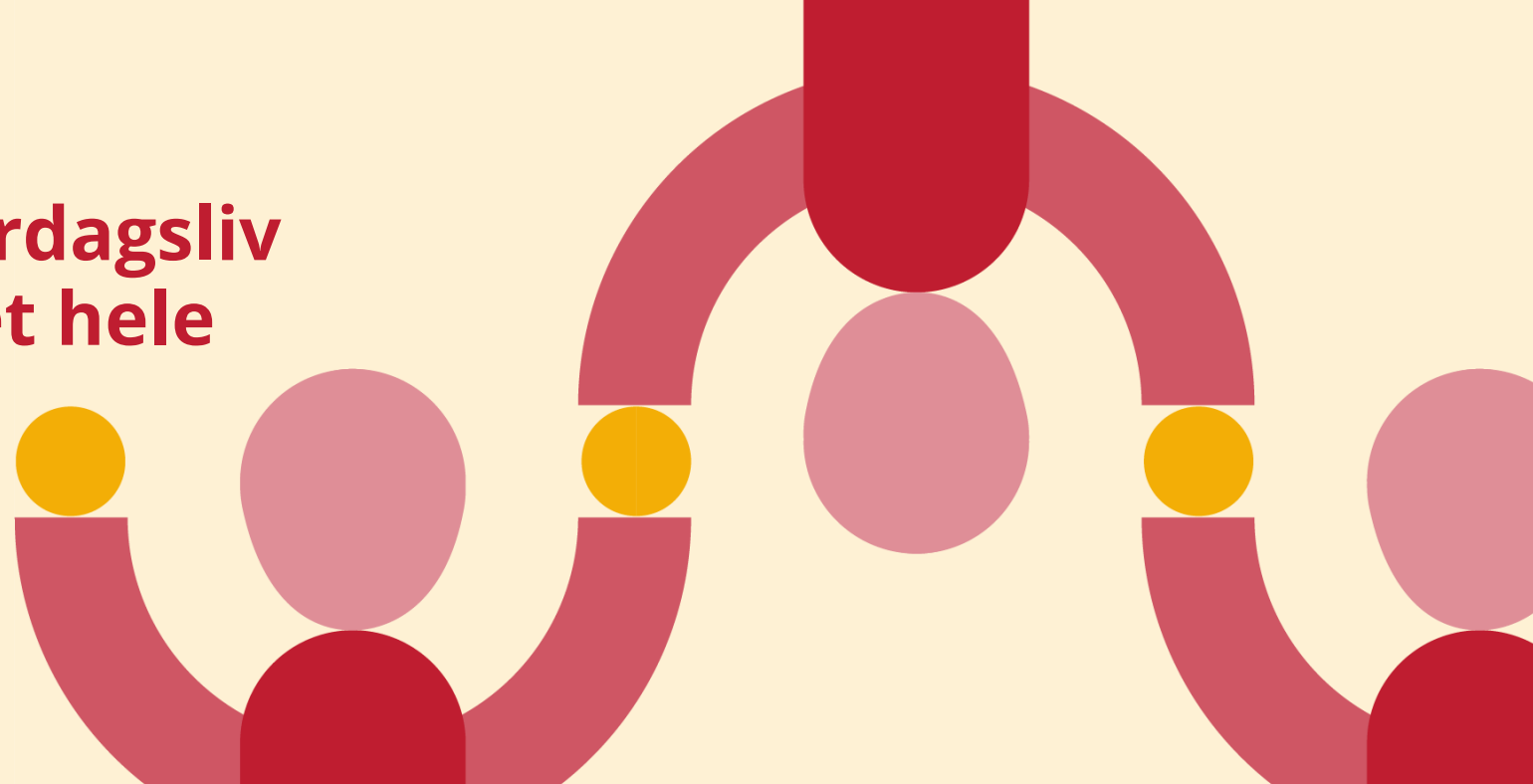
Fotograf: Lars Degnbol /VIVE

Familier er forskellige i forhold til, hvad de foretager sig, og hvordan de organiserer sig i hverdagen. Men overordnet er danske familier aktive, og forældre engagerer sig i deres børns liv.

Forskningsprojektet viser også, at læringsmiljøer afspejler den samfundsmæssige situation, som familier befinder sig i. Med en relativt lav økonomisk ulighed og en udbygget velfærdsstat er danske familier meget anderledes stillet end i eksempelvis USA og England, hvor familiens økonomiske ressourcer spiller en langt større rolle. For eksempel prioriterer forældre i nogle af de læringsmiljøer, vi identificerer i projektet, at familiens fritidsaktiviteter skal være afslap-

pende, mens andre forældre prioriterer, at disse aktiviteter skal være indholdsrigge og udviklende. Forskelle i forældres prioriteringer og værdier afspejler ofte deres egne erfaringer. Det viser sig eksempelvis i tydelige forskelle på tværs af læringsmiljøer i forældrenes forventninger til deres barns fremtidige uddannelse. Den første af vores rapporter viser, at nogle – ofte kortuddannede – forældre har svært ved at navigere i uddannelseslandskabet og er tilfredse, så længe barnet tager "en eller anden uddannelse". Omvendt færdes langtuddannede forældre mere hjemmevant i uddannelsessystemet og har højere forventninger til deres børn, især om at de skal tage en lang videregående uddannelse.

Familiens hverdagsliv skal ses som et hele

Danske småbørnsfamilier er konstant i kontakt med velfærdsstatens frontlinjemedarbejdere og praktikere, såsom sundhedsplejersker, pædagoger, skolelærere og læger. Vores forskningsprojekt giver et samlet billede af forskellige typer af forældre og læringsmiljøer og belyser familiens ressourcer, hverdag, aktiviteter og sociale netværk. Dette billede giver praktikere en bedre forståelse af familiers handlerum og bevæggrunde, og hvorfor nogle familier oplever flere barrierer end andre. Det samlede billede af læringsmiljøer gør os

netop i stand til at betragte familiens samlede hverdagsliv og aktiviteter, og det giver en bedre forståelse af, hvad det er for udfordringer, praktikere kan stå med. Undersøgelser, der fokuserer på isolerede dimensioner og for eksempel anbefaler at sætte ind på enkeltstående områder, kan overse, at familiers hverdagsliv ofte er et samlet hele. Og det samlede hele skal tages med i betragtning, hvis målrettede indsatser skal være effektive i forhold til at reducere ulighed og give alle børn lige muligheder.

Viden understøtter udvikling

Forståelsen af sammenhængen mellem barnets udvikling og familiers læringsmiljøer giver vigtig viden om, hvor og hvordan familier kan understøtte deres barns udvikling. Det er dog vigtigt at understrege, at det ikke er opgaver, der kun skal løses i familierne. Ressourcer er ulige fordelt, og indsatser skal forankres institutionelt. For eksempel har lavindkomstfamilier som udgangspunkt dårligere betingelser end højindkomstfamilier, alene fordi de oftere bor i områder med færre praktiserende læger eller med

skoler af en anden kvalitet. Tilsvarende betyder den sociale forskel i forældrenes uddannelsesforventninger ikke nødvendigvis, at det udelukkende er forældrene, som skal arbejde med deres forventninger. Der skal også arbejdes i et institutionelt perspektiv, for eksempel i uddannelsesvejledningen i uddannelsessystemet. Som samfund skal vi gå på flere ben. Indsatser til individuelle familier skal således gå hånd i hånd med institutionelle indsatser, der ikke stiller resourcesvage borgere ringere i forhold til eksempelvis sundhed og skolevalg.

Læringsmiljøer i danske familier og deres betydning for børns udvikling

© VIVE 2024

Tekst og redaktion: Jens-Peter Thomsen, Mads Meier Jæger og
Gladis Johansson (red.)

Layout: Hanne Bang Christensen

Forsidefoto: Mathilde Bech /VIVE

E-ISBN: 978-87-7582-410-6

Udgiver: VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd
Videnshæftet er blevet til på baggrund af forskningsprojektet 'Læringsmiljøer
i danske familier og deres betydning for børns udvikling'

VIVEs publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd
Herluf Trolles Gade 11, 1052 København K

The logo for VIVE, consisting of the letters V, I, V, and E in a bold, red, sans-serif font. The letters are slightly spaced out and have a modern, clean appearance.